

Wespendieven *Pernis apivorus* figurerend in gesprekken met Ray Teixeira

Jan van Diermen

Dit stuk herinnert aan drie gesprekken met Ray (1940-2019). Het eerste begin jaren tachtig over ‘glanskoppen’ en wespddieven, het tweedemiddenjaren negentiennegentig nog eens over Brabantse pseudo-glanskoppen en het derde in 2009 over wespddieven met ‘zenders’ en wat je daar, naast de interpretatie van tienduizenden verkregen GPS posities, nog meer mee zou moeten willen aanvangen. Ook al kan ik me van de conversaties met name mijn eigen aandeel niet woordelijk herinneren, veel kan ik uit het gehoor-geheugen oproepen, dus hanteer ik de gespreksvorm, Ray met vermelding RT in *cursief* en mijn woorden met JvD: ervoor ‘tussen aanhalingstekens’.

We ontmoeten elkaar op de landelijke dag, 1983 in hotel Haarhuis, Arnhem. Ray is dat jaar in Hoogerheide gaan wonen, op de Brabantse Wal, het gebied waarover we correspondeerden met de glanskop *Poecile palustris* als pièce de résistance.

RT: *Jan! goed je te treffen, ik heb nog vragen over je kartering van de Brabantse Wal in 1976, ik heb een kopie van je kaart, maar daar staan je glanskoppen niet op, heb je de basis gegevens nog, er is geen rapport van te vinden en wij vinden daar geen enkele glanskop.*

JvD: ‘Er is ook geen rapport, Provinciale Waterstaat wilde een kaart, het ging om het tracé Dinteloord-Putte-Kapellen. Ik ben nu in Oost-Brabant voor Henk Moller-Pillot met de gevolgen van verbreding van de Zuid-Willemsvaart voor nat bos bezig en doe rond Veghel-Schijndel een populatiestudie sperwers. Ik heb daar ook echt geen glanskop. Die in het Wijbosch Broek (330 ha populierenbos, gemeente Schijndel, langs de Zuid-Willemsvaart) heb ik niet kunnen bevestigen, komt van een waarnemer met een Drents referentiekader.’

RT: *Veghel, kom je dan ook in het Hurkske?*

JvD: ‘Ja, onder Erp, daar had ik in 1981 mijn eerste sperwernesten, er zitten daar wiewalwalen en appelvinken in grove den!’¹

RT: *Ik vond daar een wespddiefnest in een berk, kende jij dat ook?*

JvD: ‘Nee, ik kwam er vanaf 1978 en roofvogelnesten zoeken was nog nieuw voor

1 Ray bezocht Het Hurkske in 1977, toen nog gemeente Erp N-Br. en gelegen in 51.17, een van de binnen het Atlasproject broedvogels (1973-77) niet bemenste 5x5 km atlasblokken waarvan hij er als coördinator van het eerste broedvogelatlaspject ruim 70 zelf deed. De personen die de Atlas mogelijk maakten noemt hij medewerkers, deelnemers en jeugdige vogelaars, de woorden tellers en vrijwilligers waren niet in zwang (Teixeira 1979).

mij, ik was goed in geluiden en veertjes, verkeersslachtoffers, ik zocht plukresten het jaar rond. In 1979 liet Rob (Bijlsma) me een sperwerplukplaats bij een sperwernest in de Sijsselt zien, we waren op weg naar een boomvalk. Het voelde een beetje als vals spelen, dertig prooien in vijf minuten.'

RT: *Dus je onderzoekt nu sperwers in het Hurkske?*

JvD: 'Ja, maar in welk vak zat dat wespendifnest van jou?'

RT: *Aan de noordrand, tegen weilanden, in een open grove dennen vak met oude berken en eiken.*

JvD: 'Dat is dus niet zo ver van die lawaaihavik?'

RT: *Klopt, die zat er toen ook, tenminste de uitgevlogen jongen maakten lawaai, er zat geen vierhonderd meter tussen, curieus vond ik.*

JvD: 'Ik heb daar een wespendifnest heen zien gaan met een houtduifjong, maar dat was vorig jaar in augustus [zes augustus 1982 staat in mijn boekje], maar ik ging toen niet meteen dat nest zoeken. Ik was overdonderd, fiets laten vallen en hardop zeggen wat ik gezien had. Het was in die Amerikaanse eiken aan de Meerbosweg, ik kwam vanaf de Gemertsedijk. Hij was net bezig met dat houtduifnest toen ik er onderdoor fietste. Klap van een duif, een plof naast mij en een grote blauwe vogel gleed omlaag tot vlak boven de grond en vluchtte de zandweg af met een duifkuiken bungelend onder de staart. Het naast mij neergeplofte houtduifjong ademde nog. Het zat vol kleine gaatjes en krassen, bekje open, glinsterend rode krassen op grijs vel. Het lag iets op de zij gedraaid, een pootje naar achteren, ander opgetrokken onder het lichaam. Ik heb het zo laten liggen, wie weet kwam ie hem nog halen, maar daar heb ik niet op gewacht. Ik heb het pas tien dagen later met een wespendifnest geassocieerd toen ik vanaf de andere Meerbosweg twee donkerbruine wespendifjongen in de wei zag foerageren. Ze liepen zoals een buizerd die regenwormen oogst, maar dat deden ze niet, kikkertjes ook niet. Ze hielden de nek gestrekt en trokken af en toe een sprintje, soms leken ze elkaar op te zoeken en keken dan samen naar een koeienvlaai en krabden wat.'

Ik was vast iets minder uitvoerig, misschien onderbrak Ray me een keer, maar ik luister slecht en praat veel als ik ergens opgewonden over vertel. Inspectie van de wei leverde wat krabsporen aan koemest op, er liepen geen kikkertjes. Bij het omkeren van een wat ingedroogde flats zag ik minuscule gaatjes of gangetjes met hier en daar een larfje waar je je niks voedzaams bij kunt voorstellen. Geen eipakketten, geen kevers. Mijn mentor Henk Moller-Pillot zei desgevraagd dat er in die situatie ook weinig groters te verwachten viel, waarna ik de waarneming interpreteerde als het jeugdig onderzoeken van alles waarin of waarbij iets beweegt. In de eco-landbouw laat je kippen na een dag of vijf achter de koeien aan gaan om de mest uit te krabben, eksters en kauwtjes zie ik de veel ruwere koemest voor mijn deur (2000 km ZO van het Hurkske in een Roemeens dorp) pas na een week te lijf gaan als het wat is ingedroogd. Geen idee of dat voor dierlijk voedsel is. Het wespendifnest in de berk zat er in 1982 nog steeds, een echte compostbak met droog blad in de rand, maar er vlakbij ook een wat platter

nest in een zuinige dennenkroon. Ik keek pas eind oktober en weet niet welk nest ze in 1982 gebruikten. Achteraf gemeten bleek de houtduifvangst 560 m van het berkennest en waren de twee jongen op 160 m van dat nest aan het mestkrabben.

Het tweede gesprek met Ray was midden jaren negentig in Nijmegen, Stadsschouwburg.

RT: *Jan! Ik hoopte je al te treffen, Hidde (Bult) en ik buigen ons nog eens over alle Brabantse glanskoppen die in de Atlassen en inventarisatie-rapporten staan.*

JvD: ‘Die van mij uit 1976 mag je allemaal schrappen, alles op geluid, ik kwam er pas vanaf 10 mei, zal koolmees met hypertensie geweest zijn, of ook matkop-pèèh, dat schreef ik je toch?’

Ik liep er met mijn ZW-Veluwe-referentie (in Bult 1999 heet dat allochtoon), het waren er veel te weinig naar mijn smaak, maar uiteindelijk dacht ik er over de hele Wal verspreid wat te hebben.

RT: *Daar doe je niet moeilijk over; anderen zijn daar niet zo makkelijk in.*

JvD: ‘Het is ook niet moeilijk, ik sta er niet voor in dat het *palustris* was, zeg dat maar tegen Hidde.’ (Die er een boeiend nageplozen stuk over schreef in Limosa, waaruit je voorzichtig kunt opmaken dat het naarmate iemand status verwerft, steeds lastiger wordt de mogelijkheid van determinatiefouten of misinterpretaties te (h)erkennen.) Betreffende ‘zwartkopmees’: waarnemers halen desgevraagd strenge winters en ontbrekende mastjaren van stal om van non-existente glanskoppen verdwenen glanskoppen te maken.

Volgend gesprek met Ray was op de NOU dag van 31 oktober 2009 in Zwolle, met als thema: ‘Terugkeer van roofvogels in ons landschap: gevolgen voor prooidieren en ecosystemen’. Ik was verrast door de bijdrage van Piet van den Hout, een nieuwe dimensie, over steltlopers die anders foerageren en minder vet opslaan onder invloed van slechtvalken. Nu spreekt Ray mij aan met iets van urgentie, maar dat kan ook zijn gedecideerde spreekstijl zijn.

RT: *Jan! jullie doen onderzoek aan wespddieven op de Veluwe, doen jullie dat met de methode van Rob en Willem?*

JvD: ‘Ja, Willem doet zelf mee, geweldig, verticale meters zijn voor hem niet noemenswaard zwaarder dan horizontale, zegt ie. We kijken meest vanuit boomtoppen, wachten op een voedselvlucht die je kunt intekenen. Het moeilijke is om na een inval met prooi niet meteen te gaan zoeken, maar een andere top-boom dichterbij de ‘verdachte plek’ te pakken en mikken op nog een waarneming.’

RT: *Ja, maar als je geen voedselvlucht ziet, daar gaat het me om, waar je dan toe besluit en na hoe lang, en op grond waarvan, hebben jullie dat gekwantificeerd?*

JvD: ‘Nee, dat gaat denk ik meer op gevoel of nee, je telt dingen bij elkaar op, je ziet een beest lummelen (je herkent geen gericht gedrag), je ziet een paar boven

het bos hangen, of steggelen, een week later weer en de man doet wat overdreven vlindersessies of gaat hoog flieuwen.’

RT: *En die hebben dan dus geen nest met jongen zeggen jullie, zeg je dat ook op basis van alleen mannen zonder nestindicatief gedrag of alleen als je paren ziet?*

JvD: ‘Kan allebei, maar met een vrouw alleen kun je weinig tenzij ze laag gaat vlinderen, dat is dicht bij een nest, maar kan een leeg nest zijn.’

RT: *Maar die kunnen dan dus wel gebroed hebben toch?*

JvD: ‘Ja, dat weet je natuurlijk niet altijd, hangt ook af van de datum waarop je kijkt. Hoe later je kijkt des te groter de kans dat ze toch wat gehad hebben.’ (in de Brabant-Limburg studie 2013-16 werden kuikens van 4 tot 44 dagen oud door havik gepakt, van einde juni tot half augustus, ongepubliceerd detail.)

RT: *Jullie moeten dit valideren, dat kun je nu toch met je telemetrisch onderzoek? Dat je waarnemingen doet aan gedrag van beesten waarvan je het lot kent bedoel ik ...en dan je interpretaties toetst.*

JvD: ‘Daar hebben we het nog niet over gehad, maar we hadden wel iets, volslagen waanzin, subliem. We vingen een man bij Vierhouten, Willem kende hem al van manoeuvres boven het Renteloos Voorschotbos, hij vermoedde met niks. We vingen hem 7 juli 2008 bij buurnest Verscholen Dorp. Hij vloog er als derde vogel in, binnen een half uur ofzo. Stef en Willem gingen het net afbreken en de oehoe weghalen zodat we het paar los konden laten, maar ze kwamen door de dik een meter hoge bosbessen aangestrompeld met nóg een wespendif. Het was met teveel mensen en begon te regenen. De vogels moesten los en wij weg. Snel besloot ik de derde vogel ook een GPS-ding aan te binden. We hadden er drie bij ons. Niet te bedenken dit, een wespendif die een oehoe aanvalt bij zijn gillende burens. Het was zo’n opvallend witte vogel. Ik wierp hem weg met zijn GPS-rugzakje, maar hij opende net te vroeg zijn vleugels en met die halfopen flappen is dat of je een krant weggooit. Hij stortte neer, krabbelde op, geen tien meter van ons vandaan en keek met de bek open verdoemd om, of verbolgen. Ik liep op hem af om hem bang te maken en hij ging, het knullige lossen paste wel bij het idee dat het een minkukel was. Een week later vormde het GPS-patroon een ster rond zijn nest. Maar die hadden we anders ook nog gevonden hoor.’, probeerde ik, maar Ray had gehoord wat ie misschien wel wilde horen.

RT: *Zie je wel dat je het dus mis kunt hebben! Jullie moeten dat valideren, ik heb dat ook tegen Rob en Willem gezegd, dat is belangrijk Jan! Die kans moeten jullie benutten.*

We verzuimden dat te proberen binnen twee projecten met gezenderde wespendifven: Veluwe-Achterhoek 2008-10 en Brabant-Limburg 2013-16 (resp. van Manen *et al.* 2011 en van Diermen *et al.* 2016). Het was ook technisch te ingewikkeld omdat de GPS-gegevens niet ad hoc beschikbaar waren en je niet in een boom kunt gaan zitten en op aanvraag deze of die vogel in het vizier kunt nemen. Je weet pas waar een

bepaalde vogel uithangt wanneer ie zich herkenbaar boven het kronendek vertoont. Wat zonder bekend nest dus rest is bevestiging van broeden bij voedseltransport en ‘geen aantoonbare reproductie’ in alle andere gevallen, al dan niet op basis van gekwantificeerde waarnemingen. Waarom een paar uiteindelijk geen jongen produceert (geen eileg of predatie) kun je niet met boomtop-waarnemingen (of posten op de grond) achterhalen. En dan is er nog predatie van volwassen vogels...

De witte wespendifman in kwestie, die zogezegd als bonus werd gevangen bij nest Verscholen Dorp te Vierhouten in 2008, is de man met Uva-BiTS tracker 56, in 2011 vervangen door een verbeterde versie met nummer 600. Hij heeft vanaf 2008 inmiddels veertien seizoenen stand gehouden, was zeven keer succesvol en liet 12 jongen uitvliegen. Dat weten we omdat we (Peter van Geneijgen en JvD) er in 2013 met een makkelijk te hanteren Aziatische oehoe uit Zundert (die we nog kenden uit de kooien van wijlen Toon Smits te Someren), niet in slaagden hem terug te vangen en zijn rugzakje af te nemen. Willem Bouten (UvA) pleitte er een dag later voor de GPS-tracker te laten zitten en wist me te overtuigen. Willem van Manen nam sindsdien elk jaar de moeite antennes in bomen te hangen en een daarmee communicerend basisstation te installeren in het fietsenschuurtje ten huize van Glastra (bedrijfskosten Stichting Boomtop). Wespendif 56/600 figureerde in de online lezing van Willem van Manen, ‘Vergrijzen onze wespendifen?’ ter opluistering van de Landelijke Dag SOVON-NOU, 27 november 2021.

Ray Teixeira hield zich niet sec met roofvogels bezig maar had overal een scherp oog voor en was uiterst bedachtzaam bij vastlegging en interpretatie van waarnemingen. Hij hechtte in extremis aan het kwantificeren van waarnemingen (dat is ook: hoe lang, hoe vaak) en een reproduceerbare interpretatie. Niks op af te dingen, maar in de wespendif moet je hier je meerdere erkennen. Hun nest is niet het centrum van hun wereld, hun wereld is ruimer dan ons blikveld en overlapt met dat van vele andere individuen, niet alleen de burens. Soms zit je te dicht bij een nest zonder je dat te realiseren en is er geen touw meer aan vast te knopen. De verplaatsingen zijn te groot en maar een deel van de vogels is feilloos individueel herkenbaar, zelfs als je over foto’s beschikt.

Ter illustratie kan Foto 1ab dienen, met twee buurmannen uit 2013 van Steenrijt in de Mortelen (Noord-Brabant), twee kaneelkleurige mannen die we niet van elkaar konden onderscheiden. Om het erger te maken werden ze ook nog eens bij hetzelfde nest gevangen, maar niet op dezelfde dag (zoals wel in 2008 bij Vierhouten gebeurde). Eerst vingen we de buurman op 31 juli 2013 (Foto 1a), waarna er ineens niks meer klopte want die vogel kwam volgens de ontvangen GPS-posities niet meer bij het Steenrijt-nest terug terwijl de al op 28 juli gezenderde moeder van Steenrijt ineens bij het nest in Vierhouten op de Veluwe (!) opdook.

Foto 1a. Adulte man Wespendif van nest de Oude Steeg, gevangen bij het nest van zijn buurman bij Steenrijt (Noord-Brabant), 31 juli 2013 (Foto: Jan van Diermen). *Adult male Honey-buzzard captured at his neighbour's nest, 31 July 2013.*

Foto 1b. Adulte man Wespendif gevangen bij eigen nest, Steenrijt, 19 augustus 2013 (Foto: Jan van Diermen). *Adult male Honey-buzzard captured at his nest, Steenrijt, 19 August 2013.*

Het jong van Steenrijt kreeg dagelijks kikkers van een man die er voor de camera net zo kaneelgekleurd uitzag als de man die we op 31 juli hadden gevangen en geringd/gezenderd. Maar op 14 augustus was op camerabeeld zichtbaar dat de voederende man bij Steenrijt geen zender droeg. We vingden hem op 19 augustus, en hij bleek de echte vader van het nest Steenrijt te zijn (Foto 1b). De eerder gevangen buurman had geen jongen (meer) en bouwde op enkele dagen aan het nest waarop ie in 2014 broedde.

Als je lang genoeg in een gebied kijkt ga je het een keer beginnen te snappen en in een tweede of derde seizoen vallen soms waarnemingen uit voorgaande jaren op hun plaats. Het is trage materie en een gestandaardiseerde aanpak met interpretatieregels voor (quasi-)gerubriceerde waarnemingen biedt al gauw schijnzekerheden. Het gaat vaak al mis bij de onwillekeurige aanname dat een vogel ergens heen vliegt danwel ergens vandaan komt en wat of dat 'ergens' dan wel zal zijn.

Summary

Diermen J. van 2022. Conversations with Ray Teixeira, highlighting Honey-buzzard *Pernis apivorus* behaviour and more. De Takkeling 30: 200-207.

The late Dutch ornithologist Ray Teixeira (1940-2019) was a critical observer who was constantly validating his own and other birdwatcher's records. This note brings back memories about two particular conversations with him, and the associated field observations. One is reflecting on two records of Honey-buzzards in August 1982, in the vicinity of a nest in a Birch that Ray had found in 1977. On 6 August, around 11.00 h, a male Honey-buzzard was disturbed in the act of taking two Woodpigeons *Columba palumbus* chicks from a nest 12 m high in a *Quercus rubra* along a dirt road in Het Hurkske, province of Noord Brabant. The Honey-buzzard was probably startled when the observer rapidly cycled past right below. The bird flew away with one chick tucked under its tail, the other chick fell to the ground. The latter chick, 8-9 days old, was covered with scratches, slightly bleeding but still alive. The second observation was made on 16 August, 15.00 h, when two dark brown Honey-buzzard fledglings (50-55 days old) were seen to inspect cow dung in a grassland, walking from one dung pile to the next without obvious pecking. This record was interpreted as inquisitive behaviour of an exploring juvenile. Upon inspection of the cowpats only some tiny Diptera larvae were found.

The second conversation dates from 2009 and deals with the methodology of mapping Honey-buzzards, and particularly with the possibilities to validate the interpretations from field observations against observed behaviour from birds with known breeding status and equipped with a GPS-sender. Ray stressed the importance of systematic validation of treetop-based interpretations of behaviour, notably where these concerned failed and/or non-breeding birds and sex-specific differences in behaviour. Combining field observations with GPS-tracking was eventually not effectuated within two Dutch tracking projects with Honey-buzzards (2008-10 by Van Manen *et al.* 2011, and 2013-15 by Van Diermen *et al.* 2016). This was partly caused by lack of time, but also by the technically and biologically complicated studies in which GPS-data

were not instantly available and the birds roamed widely in search of food. In field biology, particular individuals typically do not show up on demand. The tree-topping raptorophile therefore has to work with positive clues on nesting (food transportation) and lacks any clues when no such nest-indicating behaviour is observed. As a sideline the capture of a male trapped at its neighbours' nest is mentioned, when using a live Eagle Owl *Bubo bubo* as decoy to capture the local breeding bird (in order to equip the bird with a GPS-sender). Both males were near-indistinguishable from one another, unless closely scrutinised. The first male captured and tagged at the nest did not show up later-on. Only after a second male was captured on camera at the nest, whilst feeding a chick, the truth dawned that the first male captured was not the male belonging to the nest. It had been a visitor that, as it turned out, had no chicks of its own (anymore?), and later in the same year built a summer nest (which was occupied by the same male the following year).

Literatuur

- Diermen J. van, van Manen W. & van Rijn S. 2016. Wespandief in Het Groene Woud en Kempen-Broek, Onderzoek 2013-2015. ARK Natuurontwikkeling, Nijmegen.
- Manen W. van, van Diermen J., van Rijn S. & van Geneijgen P. 2011. Ecologie van de Wespandief *Pernis apivorus* op de Veluwe in 2008-2010: populatie, broedbiologie, habitatgebruik en voedsel. Natura 2000 rapport, Provincie Gelderland, Arnhem & Stichting Boomtop, Assen.

Adres: Van 't Hoffstraat 55, 6706 KH Wageningen, diermenjan@gmail.com